

El passeig fúnebre més antic de l'evolució

per JORGE WAGENSBERG

L'any 1999 preparava els continguts del nou museu de la ciència a Barcelona, que el 2004 obriria amb el nom de CosmoCaixa. Cercava peces amb què explicar suculentos històries de ciència mitjançant una genuïna museologia científica; és a dir, amb objectes reals, amb experiments i amb metàfores museològiques o, el que és el mateix, amb el mínim ajut de textos impresos i pantalles (avui coneguda com la «museologia total»).

Al febrer d'aquell any vaig visitar la gegantina i cèlebre fira Gems, Mineral & Fossilshowcase, que se celebra anualment a Tucson, amb un moderat pressupost per comprar peces (meteorits, minerals, fòssils...) amb què il·lustrar les idees que havia apuntat en una llibreta. El darrer dia, després de quatre jornades de fer quilòmetres per les parades on miners, comerciants, paleontòlegs, aventurers i fins i tot aficionats oferien les seves troballes, exhaurits ja del tot els diners disponibles, vaig ensopegar amb una peça aparentment normal i freqüent. Era un ammonit, un mol·lusc extint que va viure des de fa 400 milions fins fa 65 milions d'anys. Però tenia una singularitat: la closca d'aquest cefalòpode havia deixat una empremta com si s'hagués arrossegat o rodat sobre la sorra del fons. L'empremta feia només uns vint centímetres perquè la pedra que incloïa el fòssil havia estat tallada en arrancar-la del sediment. Em vaig adreçar al venedor, el meu amic Glenn Roockers: «Compro la peça si recuperes la totalitat del rastre.»

Quatre mesos després van arribar unes quantes caixes amb una sorpresa dins: el rastre feia gairebé nou metres de longitud! Començava amb una suau línia que es desplegava en dues paral·leles, i així, cada vegada més profundament fins a coincidir amb la closca de l'animal en el punt on aquest es tomba definitivament per dormir la posteritat. Quina història de tafonomia! De seguida ens vam disposar a reconstruir la història del que s'havia esdevingut fa uns 150 milions d'anys. Un experiment adjunt a la singular vitrina de nou metres (dissenyada especialment per a la peça), demostra que l'animal no va rodar, sinó que va ser arrossegat per un suau corrent i, a mesura que alliberava els gasos de descomposició del seu interior, es va enfonsar en la sorra del fons, on finalment es va fossilitzar. Ja no hi ha dubtes sobre el passeig fúnebre més antic de l'evolució conservat fins avui. Aquesta

Jorge Wagensberg

«Visitar bons museus també dona perquè científics d'avantguarda puguin escriure bons i interessants treballs»

explicació figura en el museu barceloní des que va obrir les portes l'any 2004. Poc després vaig publicar també el descobriment en el llibre *The total museum through conversation between museologists and architects* (Actar/Sacyr, 2006). L'any 2000 havia visitat novament Glenn a Tucson i la meua sorpresa va ser veure que oferia la peça, aquesta vegada completa, acompanyada de la meua explicació. Glenn havia tornat al jaciment per recuperar el negatiu natural del mateix fòssil i el posava a la venda (encara que aquesta vegada amb un altre preu, és clar).

Al maig de 2017, la periodista Elsa Panciroli es fa eco en *The Guardian* que el paleontòleg Dean Lomax i col·laboradors de la Universitat de Manchester han fet un descobriment extraordinari amb un fòssil trobat en un museu espanyol. Poques setmanes abans, en efecte, la prestigiosa revista *Plos One of Paleontology* havia publicat la versió professional de la investigació en el circuit especialitzat. No afegia res d'essencial al que els visitants de CosmoCaixa podien contemplar des de 2004. Però, com es veu, visitar bons museus també dona perquè científics d'avantguarda puguin escriure bons i interessants treballs. És aquesta una breu història d'investigació, de divulgació, de museografia i també de sociologia de ciència. Amb aquesta nota, la història està ara completa. ☺

Jorge Wagensberg, Professor titular del Departament de Física Fonamental, Universitat de Barcelona.